

VÄRDEBESKRIVNING**Område av riksintresse för naturvård i Dalarnas län****Datum:** 2003-12-15**Områdesnummer:** NRO 20 052**Områdesnamn:** Stackmora-Slättnberg-Oljonsbyn-Holen**Kommun:** Orsa (2034)**Kartblad:** 14ENO, 14ESO**Area:** 601 ha totalt varav 587 ha land och 14 ha vatten.**Naturgeografisk region:** 28b Sydligt boreala kuperade områden.**Agrara kulturlandskapsregioner:** Södra Norrlands och norra Svealands skogsbygder.**Landskapsformer:** Bergkullslätt.**Riksvärde:**

Berggrundsstratigrafi, Ordovicium		
Kanjon		
Rännor		
Odlingslandskap	Slätteräng	Flora
	Naturbetesmark	Fauna

Värdeomdöme: Värdet består framför allt i det välbevarade äldre odlingslandskapet, med dess varierande och rika flora och fauna. Kårgärdeprofilen är av mycket stort geologiskt värde. De glacimorfologiska bildningarna är även av intresse. Området är av stort värde för turism och friluftsliv genom den storslagna utsikten, det vackra landskapet och den intressanta mångformiga miljön.

Huvudkriterier: A, C, D**Stödkriterier:** Storlek, mångformighet, kontinuitet, representativitet, raritet, nyckelområde, funktion – betydelse för flora och fauna.

Förutsättningar för bevarande: Fortsatt jordbruk med åkerbruk, ängsbruk och skötsel av landskapselement. Restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker. Områdets värden kan påverkas negativt av minskad eller upphörd jordbruks/betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, igenväxning, spridning av gifter eller gödselmedel,

bebyggelse, nydikningar, täkt, luftledningarna och vägdragningar.

Säkerställande: Med stöd av 7 §, NVL (numera MB 7 kap 4 §) har det 0,3 ha stora naturreservatet 'Knut-Einars äng' skapats. Med stöd av MB 7 kap 28§ har det även deklarerats som Natura 2000-område med beteckningen SE0620074 Knut-Einars äng. Delar, 66 ha, av natura 2000 området SE0620250 Lindänget ligger i de västra delarna av riksintresseområdet.

Området omfattas av MB 4 kap, 1-2 §§.

Den s.k. Kårgärdeprofilen är skyddad som naturminne och 13 §, NVL (numera MB 7 kap 10§).

Områdets huvuddrag: Området utgörs huvudsakligen av odlingslandskapet i byarna öster och söder om Orsa, från Stackmora och Slättberg i norr ned till Oljonsbyn och Holen. De tillhör den serie byar som ligger på kanten av granitkupolen i sluttningen ned mot Siljansringens sänka och Orsasjön. Landskapet i sluttningarna är variationsrikt och kuperat medan det mot Orsasjön övergår i storskaligare och flackare odlingsmarker. Dessa byar är typiska för Siljansbygden och utgör en stor tillgång för turismen och friluftslivet genom dess storslagna utsikter och vackra öppna kulturlandskap. Kårgärdeprofilen samt naturen kring Enån är av speciellt intresse genom dess säregna miljö.

Kårgärdeprofilen är en internationellt känd typprofil genom Siljansringens ordoviciska bergartslager av kalksten, skiffer och slamsten. Lokalen är skyddad som naturminne och har utmärkts med skyltar för de olika lagren. Strax söder om Orsa rinner Enån nedför sluttningen och vidare ut i Orsasjön. Åns dalgång skär djupt ned i terrängen och bildar ett avsnitt med en djup klippkanjon. Längre uppströms förekommer några forssträckor samt ett mindre fall där vattnet spolats över klipporna. I den nedre delen har ån frilagt lager av chasmopskalksten. I området förekommer flera rännor, samt en mindre jättegryta, uppkomna vid landisens avsmältning.

Vegetationen präglas av det variationsrika odlingslandskapet, vilket kan karaktäriseras som en mosaik av små åkrar och ängsmarker, uppsplittrade av en mängd trädgångar, odlingsrösen och småvägar. Lövträd förekommer relativt rikligt, liksom partier med granskog av god bonitet. Området mot Orsasjön består till stor del av fuktlövskogar och grunda stränder med starrvegetation.

De kontinuerligt hävdade äldre ängs- och hagmarkerna äger en krävande och rik flora, gynnad av kalken och det goda klimatet. I området finns ännu relativt välbehållna kalkrika slåtterängar, med karaktäristiska arter som älvväxing, majviva och brudsporre. Tyvärr har ängsfloran även i detta område drabbats hårt av igenväxningen och ändrad markanvändning. Längs Enån är växtligheten mycket frodig, bland sällsyntare arter kan nämnas blåtry, skuggviol, dvärghäxört samt stora mängder av trådfräken. I ett kalkkärr växer den sällsynta ormbunken finbräken, här på en av landets sydligaste lokaler.

Den varierade och rika faunan gynnas av frodigheten och landskapets mångformighet. Orsasjöns grunda vikar, omkring Enåns utlopp, hyser ett mycket

rikt fågelliv och är betydelsefulla både som rastlokal och häckningsbiotop. Ett fågeltorn har uppförts på en mindre udde. I Enån finns fortfarande bäcköringen kvar.

Knutar-Einars äng, Lundins äng, Bergsmansgården i Holen och Riskitten i Torrvål är representativa naturliga slåttermarker med lång kontinuitet. De härbärgerar mycket art- och individrika växtsamhällen med arter som darrgräs, älväxing, fältgentiana, ängsgentiana, fågelstarr, brudsporre, låsbräken, sandviol, tidigblommade slätterblomma, vårfingerört, rosettljungfrulin, vildlin, majviva späd ögontröst, brudborste, mandelblom, bockrot, backruta akleja, klasefibbla, majviva, hårstarr, ängsstarr, klubbstarr, vispstarr, fjällruta, tagelsäv, backstarr, knagglestarr, krypvide, ormrot, rödkämpar, rödklint, ljung.

Knutar-Einars äng är en av de värdefullaste slåttermarkerna i Dalarna, och utgör tillsammans med Lundins äng det viktigaste refugiet för majvivan. Dessa två slåttermarker är kalkfuktängar av älväxingtyp, och har båda hävdats under lång tid. Här växer även flera ängssvampar, bl.a. *Entoloma madidum*.

Bergsmansgården i Holen utgörs till största delen av välutvecklad kalkfuktäng av älväxingtyp. I de torrare delarna ingår även örtrik friskäng och torrängsvegetation. Floran innehåller fjällruta och ängsstarr, som får räknas som exklusiviteter då de endast finns kvar på enstaka lokaler i länet.

Anmärkningar: Delar av området berörs av riksintresse för kulturmiljö och för friluftslivet. Området finns med i Naturvårdsprogram för Kopparbergslän (objekt 48). Många mindre områden finns med i ängs- och hagmarksinventeringen (nr 11,13,19 klass I, nr 12,17,18,21 klass II, nr 14-16, 25 klass III). Större delen av området ingår i länsstyrelsen bevarandeprogram för odlingslandskapets natur- och kulturmiljövården (nr 11).

Referenser:

Länsstyrelsen Dalarna, 1994: *Värdefulla odlingslandskap i Dalarna*.

Länsstyrelsen Dalarna 1994:1.

Länsstyrelsen Dalarna, 1993: *Dalarnas ängar och betesmarker*. Länsstyrelsen Dalarna 1993:1.

Naturvårdsverket, 1996: *Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet*. Stockholm.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län. Naturminnet Kårgärde i Orsa kommun.

Rynéus, T, 1984: *Översiktlig naturinventering för Orsa kommun*. Länsstyrelsen i Kopparbergs län, N 1984:2.

Rynéus, T, (o medarb), 1988: *Naturvårdsprogram för Kopparbergs län*.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län 1988:1.